

„МУЛТИКУЛТУРАЛИЗЪМ И МНОГОЕЗИЧИЕ“. АНТРОПОЛОГИЯ И ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ. СБОРНИК С ДОКЛАДИ ОТ ТРИНАДЕСЕТТЕ МЕЖДУНАРОДНИ СЛАВИСТИЧНИ ЧЕТЕНИЯ, СОФИЯ 21 – 23 АПРИЛ 2016 Г.

*Александра Александрова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“*

Преди броени седмици от печат излязоха първите два тома с доклади от Тринадесетите международни славистични четения, провели се в Софийски университет „Св. Климент Охридски“ през месец април 2016 г. Традиционната научна конференция е организирана от Катедрата по славянско езикознание и Катедрата по славянски литератури към СУ (с участието на Красимира Алексова и Мария Джонова от Катедрата по български език). Надсловът ѝ е **„Мултикултурализъм и многоезичие“** – тема, която позволява да бъде приложена както към филологически проблеми с по-широк профил, така и към по-тясно специализирани. Едно възможно доказателство за актуалността на надслова е срещата на повече от двеста и петдесетте участници в конференцията, сто и осемдесет от които от Беларус, Босна и Херцеговина, Гърция, Италия, Испания, Македония, Полша, Русия, Словакия, Словения, Сърбия, Украйна, Хърватия, Черна гора и Чехия.

Резултатите от научната конференция са впечатляващи. Сборниците сумарно наброяват над две хиляди страници. Вторият том, който е обект на настоящия ни интерес, включва текстовете, свързани с литературознанието и антропологията. Обемът му е 720 страници. В него място са намерили седем статии в секция **„Антропология“**, петнайсет в **„Литературна миграция“**, двамайт и три в **„Културна другост“**. **„Националната литература в мултикултурния свят“** е последната и най-мощна секция. Под нейната шапка са обединени трийсет текста. Иначе казано, сборникът включва седемдесет и пет текста, както и два вместо предговор. Съставители на втория том са Добромир Григоров, Радостина Петрова, Владимир Колев, Тиха Георгиева, Мартин Стефанов и Павлина Мартинова. Книжната реализация е на издателство „Фабер“, Велико Търново.

Организаторите отбелязват, че „много от представените доклади се фокусираха върху

теорията на мултикултурализма и нейната приложимост в динамично променящото се съвремие“ (стр. 13). Повечето текстове, без значение дали са антропологични, литературоведски, културологични или свързани с историята на литературата, по един или друг начин разглеждат така актуалния проблем за срещата на различните култури, за мястото на дадена национална литература в контекста на световните, културното различие и интеграцията му в чуждия свят, реакцията на националното към чуждото или, иначе казано, проблема за *Другостта*.

В съвременния свят на глобализация, но и на тенденциозно издигане на бариери между културите и нациите в резултат на все по-засилващите се и освирепяващи военни действия в различни точки на света, човекът се е изправил пред трудния избор дали да приеме чуждия, дали да го допусне в своя космос и да разчита на доброто му намерение да не го превърне в хаос, дали да му вярва. Изборът е труден и обикновено е независещ от обикновения човек, който въпреки принципите на демократизма играе пасивна роля при вземането на „големите“ решения. Пред човека остава една възможност – да се научи да приема различието, да търси начин да го опознае, да се опита да го разбере и да неутрализира ксенофобията и расизма. Защото никога не знае дали утре самият той няма да се превърне в *Чужд*.

Работните езици на конференцията са всички от славянската езикова група, както и английски. Справката показва, че преобладават разработките на сръбски и хърватски, около двайсет и пет са на български, четири ползват английски, две чешки, пет украински, един доклад е на полски, един на словашки, един на руски и пет на македонски. С оглед на нуждите на настоящия текст, няма да се спирам подробно върху всеки един от докладите, макар че съм убедена, че всички заслужават внимание, а споменаването на определени автори и текстове ще се стреми да послужи конкретизиращо или обобщаващо за даден комплекс от текстове, без да иска да омаловажава останалите доклади. Методът на работа ще бъде селективен – някои текстове ще бъдат обединени около общото им тематично ядро, други – около езиковия им показател, като предимство ще имат текстовете от българските автори с оглед на предназначението на настоящия текст, а именно за българското списание „Филологически форум“.

Секция „Антропология“, бих казала, е особено атрактивна. Докладите в нея тематично варират от Античността до наши дни. Всички те обаче са обединени около проблема за мултикултурализма и Другостта. Докладът на Х. Марку и В. Ванчева, например, е съпоставителен и е посветен на езика на кризата в Гърция и България. Авторките се опират на книгите на двамата бивши финансови министри Симеон Дянков и Янис Варуфакис. Следващите

два доклада засягат историческия пласт на края на XIX и началото на XX век и насочват вниманието си към южните славяни и особеностите на някои брачни и предбрачни взаимоотношения: ритуали, ухажване, появяване на момата в обществото (В. Тончева), кумуване, кръщение между православни християни, мюсюлмани и католици (Т. Вуйнович). Текстът на С. Б. Пейович от секцията „Националната литература в мултикултурния свят“ също се занимава с темата за женитбата, в частност с образа на героя Реля Крилатица в южнославянските напеви. Той е помощник, съветник, просител при сватбите. В същата секция е и компаративистичната разработка на М. Шљукић, свързана с мотивите за открадването на момата в сръбската и българската устна традиция.

Съвсем съвременен е проблемът, засегнат в изложението на Н. Папучиев. Авторът предлага на нашето внимание оригинално изследване, посветено на миграцията на чужди култури към европейската, в частност към българската. Проучването дава отражение на ситуацията у нас през 2011 г., в която се усещат наченките на бежанската криза, връхлетяла Стария континент преди две години. Текстът проблематизира отвореността на българина към представителите на други култури, способността му да съжителства с тях и искреността на желанието му да ги интегрира. За миг ще се „разходим“ и до секция „Литературна миграция“, където също можем да намерим текст, посветен на съвременната бежанска криза (Suzana Marjanić). Авторката подхожда новаторски към драмата „Антигона“ на Славой Жижек, интерпретирайки я в духа на бежанската криза в Европа.

Други основни проблеми, засегнати в секция „Антропология“, са тези за идентичността, съхраняването на изконните национални традиции и запазването на целостта на малцинствата в контекста на националната култура или на фона на глобализацията (Л. Вахнина, А. Rogoś). Последният „антропологичен“ доклад (Georgios Kardaras) се връща към корените на славянството във времето, когато първите племена заселват континента и влизат в полезрението на византийските историографи. Изследователят се насочва към текстовете на Псевдо-Цезарий и коментира вероятността да са достоверни споменатите там фрагменти за детеубийството, храненето с диви животни, върколачеството.

Секция „Литературна миграция“ обединява петнайсет доклада, разглеждащи темата за *(е)миграцията* под различен ъгъл и в различни литературно-исторически контексти. Текстовете тук биха могли да бъдат определени като най-хомогенни в тематично отношение, защото всички са свързани с проблема за миграцията и всеки доклад напластява нови конотации върху концепта.

Бихме могли да обособим обемен комплекс текстове, разглеждащи въпроса за *постюгославската литература на миграцията*. Някои от акцентите са наративните модели на хърватските емигранти в Америка (Е. Ванов-Дероре), постюгославската книжовност в Италия, в частност с творчеството на Божидар Станишич и Никола Савич (L. Vanjanin), миграцията на цитатите в романа „Музеят на безусловната капитулация“ от Дубравка Угрешич (З. Дюлгерова). Тук концептът „миграция“ се променя драстично, за да се използва в името на теорията на цитирането, практически приложена върху постмодернистичното цитиращо писане на Д. Угрешич. Ина Христова, от своя страна, пише за романите „Стръв“ на Давид Албахари и „Проектът Лазар“ на Александър Хемон, като търси аспектите на културната другост и различие в литературата на постюгословската миграция. Тук е поставен въпросът какво е емигрантска литература и къде стои тя в литературното пространство.

Други акценти в секцията са текстът на К. Бахнева, която се занимава с едно не толкова разглеждано от полонистите произведение на Юлиуш Словацки, а именно поетическия пътепис „Пътуване до Светите земи от Неапол“. Вниманието на авторката пада върху „другото“ пътуване на поета – преминаването му през Гърция. Тук аспектът на миграцията е опознавателното пътуване към нови култури, което в същността си е *пътуване към себе си*. Различни аспекти на „литературната миграция“, въпроса за другостта и противопоставянето свой-чужд предлагат текстовете на И. Рашева (разглежда приказката на Йозефина Турноградска „Борис, първи християнски цар на българите“) и Д. Петковић (юначеството в южнославянската епика през Възраждането). S. Grakalić Plenković от своя страна интерпретира миграцията като пътуване от реалния към имагинерния свят в творчеството на модерниста Владимир Видрич.

Няколко текста в секцията се занимават с драматургия: интертекстуалните връзки между две драми на А. П. Чехов и Любомир Симович разглежда Л. Екмечић, Р. Василев пише за критиката на Симеон Радев върху драматургията на Станислав Пшибишевски. Последен в тази секция е докладът на Кристиан Янев, свързан с полския театър на абсурда, пиесата „Емигранти“ на Славомир Мрожек и невъзможната духовна емиграция на интелектуалеца по времето на комунистическия режим. С историята на понятието „интелектуалец“ и по-конкретно с маргиналният интелектуалец се занимава и разработката на Е. Димитрова (секция „Национална литература в мултикултурния свят“).

В двете най-обемни секции „Културна другост“ и „Националната литература в мултикултурния свят“ са поместени над петдесет разработки, които предлагат на вниманието на читателя разнородни и интересни литературно-исторически, компаративистични,

литературоведски и културологични разработки, чийто времеви обхват варира от XVII век до наши дни. Оптиката в повечето текстове е двупосочна – българската литература за другите култури или другите литератури за българската култура. Докладите можем да характеризираме с тематично разнообразие, но основен винаги остава лайдмотивът за другостта, търсенето на идентичността на национално или екзистенциално ниво, но и необходимостта от взаимодействие между културите.

Като по-голям тематичен корпус бихме могли да обособим първите няколко текста в секция „Културна другост“, свързани с *образа на града*. Т. Илеш се занимава с идентичността на хърватския град Осиек. Е. Маринова пише за разказа „Продавачът на петлета“ от Р. Вайнер и търси модернистичния образ на големия град. Обект на научен интерес за М. Русева представлява Атина като „поле на разнородното“ в книгата на Д. Шишманов „Блянове край Акропола“ от 1930 г., като авторката проследява сблъсъка между новото и старото, както и интереса на модерния българин към гръцката култура. Текстът на Т. Бончева също е свързан с друг важен в културно и историческо отношение европейски град, а именно Прага. Авторката насочва вниманието си към мултикултурните пространства на кафенетата и кръчмите като средища на културния и литературен живот в края на XIX и началото на XX век, но и като типични топоси, свързващи литературните герои. Л. Миндова от своя страна се занимава с образа на Сараево в съвременния роман „Елияховият стол“ на Игор Щикс, езиците на града и града като микрокосмос. Авторката акцентира върху метафората за многоезичието и срещата на различните езици именно при „Елияховия стол“ (на който се извършва обредът на обрязването при евреите).

Сред докладите на български език, които също заслужават да бъдат споменати като изключително любопитни от гледна точка на оригиналния им принос към темата за мултикултурализма, Другостта и визията, която създават за съответната национална литература в мултикултурния свят, са изследването на Н. Стоянова и К. Захова, посветено на стратегиите на преименуването на българските автори (Пелин, Босилек, Смирненски...), които авторките метафорично поставят в „ботаническата градина“ на нашата литература. С последния текст в сборника, чийто автор е В. Колев, се „поставя точка“ на голямата тема за Другостта чрез проблема за чужденеца. В текста се разглеждат теориите за „чужденеца“, определен от литературознанието като „маргинал“, „чуждак“ или „отритнат от обществото“ герой, а обект на изследването е украинският филм „Аероград“ от кинематографа и писател Олексадър Довженко. Литературно-исторически поглед към полската мемоаристика през 20-те и 30-те години на XX

век и наднационалния културен диалог, който протича в тази сфера на полското литературно наследство, е предложила Р. Петрова. В. Божилова, от своя страна, пише за моделите на нарцисизма, екзистенциалното търсене и опита за постигане на индивидуалност в словашките романи от 60-те години на XX в. „Същността на каменоломната“ и „Нарцис“ (Ян Йоханидес, Р. Слобода).

В своя доклад, посветен на Карел Чапек, Д. Григоров използва един не толкова популярен метод на интерпретация, а именно химическата метафора в дистопията „Бялата болест“, което е съвсем нов прочит на класиките на Чапек (в това число и на пиесата „Р.У.Р.“). Своеобразен пример за способността на литературата да общува с други, далечни на нея науки, е изследването на математика И. Держански. Той създава съвсем оригинално интердисциплинарно съпоставително изследване върху различните славянски преводи на класиката от Луис Карол „Алиса в страната на чудесата“, като предлага и анализира вариантите за преводачески стратегии.

Накрая, но не на последно място, ще спомена и текста на българофилката и един от най-активните преводачи на съвременна българска литература в Чехия – Ивана Сръбкова. Нейният доклад е посветен на Георги Господинов и Алек Попов и тяхното място в световната литература. Освен това Сръбкова излага някои от своите впечатления за рецепцията на българската литература в чешки контекст.

Вместо заключение бих желала да изразя задоволството си от докосването си до текстовете в този сборник, повечето от които са написани изключително увлекателно и разбираемо и които неминуемо биха обогатили както специалистите, така и тепърва напредващите млади изследователи или студенти. Освен това бих искала да се извиня на всички, чиито текстове не съм успял да спомена.